

El cas 'Chesterton a Catalunya', resolt amb l'arribada del pare Brown

Pau Romeva (Barcelona, 1892-1968) demanava el setembre de l'any 1935 al diari *El Matí* ("La novel·la policíaca"), quan ja feia alguns anys que havia traduït tres llibres del narrador i assagista catòlic G.K. Chesterton (Londres, 1874-Beaconsfield, 1936) –*Herètics* (1928), *Allò que no està bé* (1929) i *L'home que fou dijous* (1931)–, que es publicuessin en català els relats del pare Brown, el famós detectiu chestertonianà. Ho reporta la filòloga Sílvia Coll-Vinent en un dels seus estudis inclosos al llibre *Chesterton a Catalunya* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2010).

La guerra civil i l'espanyolització franquista ha retardat en més de setanta anys el desig de Romeva, un dels principals lectors i propagandistes de l'escriptor catòlic, al costat de Joan Crexells, Josep M. Junoy, Ramon Rucabado, Maurici Serrahima –que, en morir, deixaria a mig fer un llarg estudi sobre l'escriptor–, Marià Marent i Josep Pla, autor d'un dels textos més clarividents i enginyosos sobre el creador del pare Brown, "Nota sobre Chesterton" (*Revista de Catalunya*, vol. 7, 1927).

Després de la traducció d'alguns relats escadussers, finalment podem llegir en català totes les peripècies i disquisicions del pare Brown, en un sol volum de 940 pàgines.

Tot pare Brown. Des de la seva tomba, Pau Romeva i tots els il·lustres chestertonians catalans desapareguts han de donar les gràcies a RBA-La Magrana, editorial que, a més, ha fet tots els esforços perquè que la traducció, signada per Imma Estany, ofereixi totes les garanties de fiabilitat, catalanitat i fluïdesa.

El volum aplega els cinc llibres originals, *La innocència del pare Brown*, *La saviesa del pare Brown*, *La incredulitat del pare Brown*, *El secret*

EL TEMPS

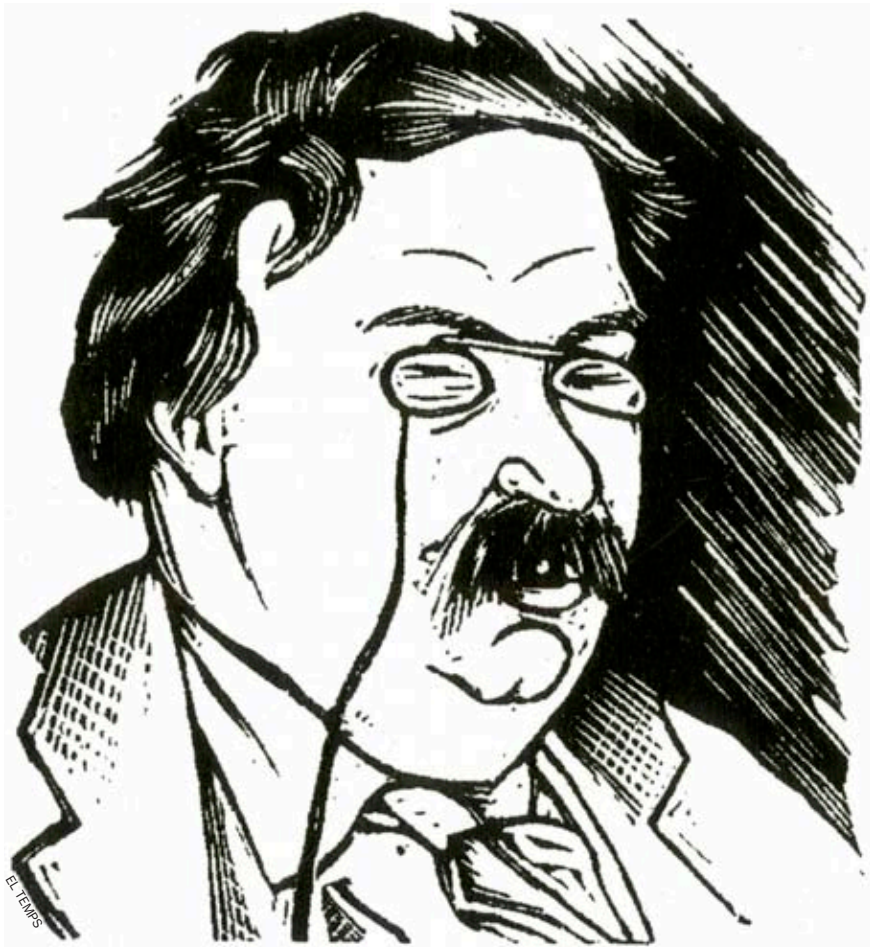
Josep Maria Junoy i el seu admirat G.K. Chesterton, prenent cafè, a Sitges, en un dibuix de E.-C. Ricart. L'escriptor visitava Catalunya, per primer cop. Ho va fer la primavera de l'any 1926.

La història oficial de la primera visita de Chesterton a Catalunya grinyola. Amb l'aplicació del mètode detectivesc del pare Brown, protagonista dels relats criminals de Chesterton –ara traduïts, tots ells, al català per RBA– EL TEMPS refà convenientment aquesta història.

del pare Brown i L'escàndol del pare Brown –cadascun dels quals consta d'entre 8 i 12 contes–, i, de propina, dos relats que no es van arribar a recollir en llibre.

Ara que acostem encara més Chesterton a la cultura catalana, en tenir l'oportunitat d'encomanar-nos de la saviesa i incredulitat del pare Brown podem mirar amb ulls renovats el cas del famós i comentadíssim episodi de l'arribada de l'escriptor a Catalunya, la primavera de l'any 1926.

I és un cas perquè amaga un enigma. Tot i reproduir un document que contradiu l'afirmació, l'estudiosa Sílvia Coll-Vinent manté que Chesterton va venir a Barcelona convidat pel PEN Club català, com també pensa tothom, atès que l'associació d'escriptors li va dedicar un sopar d'homenatge i ja l'havia convidat, a venir a Barcelona, sense èxit, dos anys abans.

G.K. Chesterton. Boix d'E.-C. Ricart, publicat a *L'amic de les arts*, de Sitges, el 31 de maig del 1926, arran de la primera visita de l'escriptor a la vila.

Montserrat Roser i Puig, per exemple (*El llegat anglès de Marià Manent*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998) escriu que el PEN Club Català li organitzà l'estada.

I tots els filòlegs, crítics i articulistes que n'han parlat repeteixen que l'associació d'escriptors va ser la responsable d'aquella primera visita –n'hi va haver dues més– de l'escriptor a casa nostra.

El document, que Sílvia Coll-Vinent reproduceix en l'annex, és una carta en anglès que Marià Manent adreça a Chesterton el dia 28 d'abril del 1926, quan l'escriptor anglès es troba hostatjat a l'hotel Majestic del passeig de Gràcia de Barcelona. Just l'any anterior, Manent li ha traduït, al castellà, a l'editorial Juventud, el llibre *Saint Francis of Assisi*.

La carta la deixa Manent a l'hotel i la devia recuperar perquè el fill, Albert Manent, va mostrar-la a la filòloga. És una carta d'agraïment per haver

acceptat una invitació. Es refereix a la invitació que li ha fet el dia abans, per dinar plegats l'endemà, dijous, dia 29 d'abril.

Però en l'escrit dirigit a Chesterton Marià Manent afegeix un comentari molt revelador.

Li diu que, com deu saber, els membres del PEN Club local tenen molt d'interès a convidar-lo a un dels seus banquets i “potser sereu tan amable d'acceptar la invitació, per a després del cap de setmana”.

I tot seguit li diu que el seu amic Batista i Roca passarà a veure'l aquella tarda per enllestir-ne els detalls.

El PEN o Junoy? La reflexió que faria el pare Brown és, lògicament, aquesta: com és que no estava collada i ben collada de bell antuvi la trobada de l'escriptor amb els membres del PEN Club de Barcelona si l'associació va convidar-lo a visitar la ciutat i li organitzà l'estada?

I com és, podria afegir, que un tercer, Maria Manent, ha d'intercedir en favor de l'associació que l'ha convidat?

Evidentment, el PEN Club català no podia, a la vista de la carta, ser ni el promotor ni l'organitzador de la visita.

Sí que ho podia ser Josep M. Junoy, el més destacat propagandista chestertonian del moment que, a més, va ser una de les persones que l'acompanyaria aquell cap de setmana durant l'estada que va fer a Sitges.

Com ha escrit Vinyet Panyella (*Josep Carbonell i Gener*, Edicions 62, 2000), Chesterton va viatjar a Barcelona amb motiu de la traducció de les seves obres al català per Marià Manent –va ser al castellà; en català no traduirà *L'home perdurable* fins a l'any següent, per a la Catalunya– i Pau Romeva, “auspicades per *La nova Revista* que dirigia Josep M. Junoy”.

Segons Sílvia Coll-Vinent, Junoy ja havia acompanyat els Chesterton en el viatge per Espanya “ja que era ell el factòtum de la visita”. Com se sap, abans d'arribar a Barcelona, l'escriptor va visitar Madrid, on va donar una conferència a la Residencia de Estudiantes, i l'Escorial.

Junoy va recordar en diversos articles la visita de l'escriptor a Catalunya. En el més extens (“Entre la vida i el recuerdo. Chesterton entre nosotros”. *Destino*. 19 de desembre del 1953), diu que durant la primera vegada que el va veure i tractar, el va convidar un dia a menjar al Majestic i que un amic americà, William Bodfish, li va servir d'interpret.

Junoy va aprofitar la trobada per fer-li una entrevista que publicaria a *La Veu de Catalunya* el 18 de maig d'aquell 1926: “Tot dinant amb G.K. Chesterton: entrevista de Josep M. Junoy (amb la cooperació de William A. Bodfish)”.

Les reflexions que sobre la hipòtesi Junoy faria el pare Brown serien diverses.

Primera: si Junoy l'hagués acompanyat per Espanya, no hauria recordat aquest històric viatge?

Segona: si era el factòtum de la visita, hauria esperat a ser un convidat de l'escriptor per a conèixer-lo?

I tercera: com s'entenia Chesterton amb el seu guia si el guia no sabia anglès?

Si els estudiosos de Chesterton i, en concret, de la seva primera estada a Catalunya, s'han fet un embolic sense aparent solució –i sense adonar-se'n– la veritat, pensaria el pare Brown, s'ha de buscar en els llavis del protagonista de l'episodi i aquesta veu, qui sap, potser va ser recollida per la premsa de l'època.

Potser la –sempre tan buscada pel pare Brown– veritat, doncs, es troba en la premsa que encara no ha consultat el gremi filològic català.

La pista bona a 'Mirador'. Al tan estimat i reivindicat *Mirador* –de consulta imprescindible– veiem aparèixer, en imatge, un cofoi Chesterton escarxofat en una butaca. Al davant seu, un periodista anota el que li diu un grum d'hotel, situat entre entrevistat i entrevistador.

És un magnífic retrat d'Apa que il·lustra el llarg article de Josep Maria Planes (Manresa, Bages, 1907-Barcelona, 1936) “Confidències d'un reporter”, publicat al número corresponent al 20 de juny del 1929.

Josep Maria Planes hi recorda, entre més trobades amb gent famosa, l'entrevista que va fer a Chesterton quan només tenia 18 anys: el 1926, efectivament.

Per comunicar-s'hi, va utilitzar els serveis de l'intendent de l'hotel. Planes hi transcriu algunes de les declaracions de l'escriptor i remata l'article dient que “com que donava la casualitat que era l'únic periodista de Barcelona que l'havia vist, l'endemà tots els diaris reproduïen fragments del brillantíssim reportatge”.

L'únic periodista que l'havia vist? No era, per tant, conclouria el pare Brown, una visita programada.

La descoberta. Cal llegir l'entrevista. La va publicar *La Noche*, el diari de Pich i Pon, bo i obrint la primera pàgina, la tarda del dimecres dia 28 d'abril, el mateix dia que Marià Manent va deixar la carta a l'hotel Majestic.

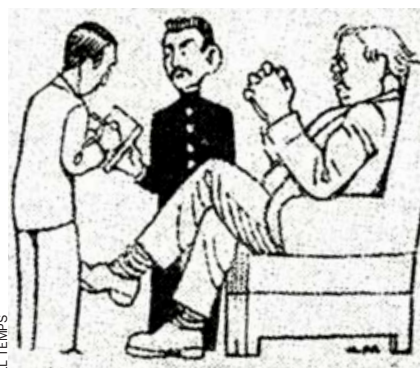
Hi descobrirem que, efectivament, Chesterton va arribar a Barcelona de turista i que el seu únic propòsit era descansar i passar desapercebut.

I que, quan el va entrevistar, el matí d'aquell dimecres, no tenia previst donar cap conferència ni assistir a cap banquet d'homenatge.

EL TEMPS

El diari *La Noche* publica a primera pàgina, la tarda del 28 d'abril del 1926, l'entrevista de Josep Maria Planes a G.K. Chesterton que va divulgar la presència de l'escriptor a Barcelona.

EL TEMPS

L'entrevista Chesterton-Planes, il·lustrada per Apa a *Mirador*, tres anys més tard.

L'endemà, *La Publicitat* ho reforçava a portada –“Chesterton entre nosaltres”– amb aquesta nova transcripció de les paraules de Chesterton: “He vingut a Barcelona per vacances. Tant a mi com a la meva senyora ens cal un repòs. El meu desig fóra passar desapercebut com una lleu ombra”, una “lleu ombra” ben irònica, atès que Chesterton era un homenàs.

Josep Maria Planes dóna a conèixer la presència de G.K. Chesterton a Barcelona

Josep Maria Planes va començar l'entrevista de *La Noche* amb la informació que la presència de l'escriptor a la ciutat va ser descoberta per un llibreter de la Virreina. A una noia que acompanyava el matrimoni Chesterton va comentar-li que aquell client tenia una gran semblança amb el famós escriptor Chesterton, i ella li va respondre que, efectivament, l'era.

Pocs dies més tard, Josep Maria Planes va deixar encara més clar al diari *El Pla de Bages*, de Manresa, que Chesterton no realitzava cap visita oficial.

En l'article “Chesterton, transeünt anònim de Barcelona”, publicat el dia 4 de maig següent, diu que “el gran escriptor anglès, una de les primeres figures de l'actual moment literari actual, ha estat passejant la seva còrpora imponent pels carrers de la nostra ciutat” i que “ni a l'Ateneu [seu social del PEN Català] ni a la Universitat, ni en les redaccions dels diaris, ningú no sabia res de la presència del formidable escriptor britànic a Barcelona”.

La trobada del llibreter amb Chesterton va arribar a coneixement del periodista el 27 d'abril i, l'endemà, es presentava al Majestic.

“Tinc una mica de remordiment –hi conclou Planes– d'haver estat jo qui hagi privat a Chesterton de passar per Barcelona amb la placidesa del burgès turista enrolat a l'organització tenebro-

sa de l'Agència Cook. De totes maneres em consola pensar que el llibreter va tenir la bona idea de venir-me a confiar la gran notícia de la descoberta; de no topar-se amb mi, l'hauria dita igualment a algun altre company, el qual tampoc hauria tingut gaires escrúpols d'anar a treure a Chesterton del seu dolç incògnit."

Però en aquella Barcelona periodística del 1926, on les redaccions dels diaris giravoltaven a l'entorn de l'Ateneu Barcelonès –la de *La Noche*, a la plaça de Catalunya–, qui sap si, per boca de Planes mateix, del llibreter, o d'un altre informant al qual va tenir accés Marià Manent –que ja va connectar amb Chesterton el dimarts, dia 27– el fet és que els representants del PEN Club i de la Universitat de Barcelona van aconseguir parlar amb ell entre l'hora que Planes va celebrar l'entrevista i l'hora que el diari tancava l'edició, i comprometre'l.

Va ser així perquè l'entrevista de Planes amb Chesterton a *La Noche* ho revela, de manera paradoxal, com era d'esperar tractant-se del rei de la paradoxa –de la paradoxa al servei de la veritat, com va dir Joan Crexells.

Aquella tarda del dimecres 27 d'abril el lector del diari va llegir en boca de Chesterton que l'escriptor no tenia anunciada cap conferència i, al peu de fotografia, que en donaria una a la universitat de Barcelona i que, a més, seria obsequiat amb un banquet pel PEN Club, com així va ser: banquet el 4 de maig i conferència el 5 de maig, amb tots els honors, i la presència de les més destacades personalitats culturals catalanes.

EL TEMPS

El versàtil Alec Guinness va ser el pare Brown al cinema, a la dècada dels anys cinquanta.

El diari, deduiria fàcilment el pare Brown, no va tenir temps de refer les declaracions de l'escriptor, o de localitzar el periodista perquè els refés, però si d'afegir al peu, a l'última hora, la doble notícia.

La paradoxa. Si en la nova història de la primera visita de Chesterton a Catalunya apareix la paradoxa en primer pla –dins de *La Noche*– l'actualitat catalana present del pare Brown també arriba de bracet amb la paradoxa, perquè la traductora, Imma Estany, informa al lector que és un dels elements clau dels relats del pare Brown.

Ho diu en la "Nota a la traducció" que l'editorial inclou a tall d'epíleg. La paradoxa, escriu Imma Estany, es presenta com a afirmacions, situacions o presències que posteriorment són negades explícitament o implícitament pel desenvolupament de la narració.

"En una primera lectura, però –continua– aquestes paradoxes em passaven desapercebudes de tant en tant, com vaig poder comprovar durant la primera revisió de la traducció."

En una primera lectura de la documentació utilitzada per la filologia catalana, el PEN club català i Josep Maria Junoy van ser els responsables de la primera visita de Chesterton a Catalunya, una visita que tant d'impacte va causar i que tanta tinta va fer córrer. És a dir, els responsables van ser els escriptors.

En una lectura més atenta de la documentació utilitzada i una recerca complementària animada per la lectura dels fascinants relats protagonitzats pel pare Brown, van ser els periodistes, representats per l'espavilat Josep Maria Planes, els que van convertir l'anònim turista en visitant il·lustre, de manera que van contribuir a fer-lo més conegut entre nosaltres.

Els membres d'aquest gremi que tant va fer per Chesterton –a casa nostra, de manera excepcional i apassionada, per part de la seva premsa, la catòlica i conservadora– han d'acceptar, paradoxalment, que l'escriptor els bescanti.

Per a Chesterton, el periodista és, llegim al relat "La maledicció de la creu d'or", una persona que no creu en res i això, en el seu pensament, és el pitjor que pot fer un home.

De totes maneres, ser periodista, replica el pare Brown en "El pitjor crim del món" quan un personatge el fa sospitós per això, no és un crim. "Almenys no sempre", puntualitza.

Lluís Bonada

PER NADAL, REGALA CULTURA